

av hennes sköna konst och åt böjelserna hos hennes ädla hjärta».

Källor: För utarbetandet har till förf:s disposition välvilligt ställts till förfogande ett antal i fru Jeanette Rubensons, född Leman, ägo befintliga brev från fru A. till föräldrahemmet.

KARL VALENTIN.

Abrahamsson, Petter, f. 29 juli 1668 i Stockholm, † 20 apr. 1741 därstädes. Föräldrar: Abraham Persson, handelsman i Stockholm, och Gertrud Månsdotter. Student i Uppsala 18 febr. 1685; avlade jur. examen därstädes 16 maj 1691; auskultant i Svea hovrätt 1 juli s. å. (ed s. d.); häradshövding i Ärlinghundra, Håbo, Bro och Sollentuna härader samt Danderyds, Åkers, Riala och Värmdö skeppslag i Uppland 22 juni (ed 28 juni) 1693; instämnd 23 dec. s. å. till Svea hovrätt för ämbetsfel och genom hovrättens dom 3 nov. 1694 avsatt; reste i Tyskland, Frankrike och England (i London febr. 1699); arbetade på en lagkommentar, som utkom 1702; återfick sin forna häradshövdingbeställning 9 jan. 1704.; häradshövding i Stockholms läns lagsaga och första häradsdöme, bestående av Frösåkers härads fögderi, Närdinghundra härads fögderi, Bro och Väddö skeppslags fögderi samt Sjuhundra härads fögderi 11 okt. 1718; erhöll på begäran avsked 22 apr. 1719; utgav 1726 en ny kommentar till landslagen; adlades 3 aug. 1727 med bibehållet namn och tog 5 aug. s. å. säte på riddarhuset; deltog i riksdagarna t. o. m. 1741. — Ogift.

A. har främst gjort sig känd som den framstående rättslärd och landslagens skicklige kommentator. Och dock blev hans kapacitet i just dessa stycken en gång till den grad förnekad, att han för oförstånd i sitt ämbete blev därifrån avsatt. Man torde emellertid mellan dessa omständigheter kunna spåra ett visst sammanhang. — A. lämnade Uppsala med utmärkta betyg och skötte sig i hovrätten så väl, att han efter rekommendation därifrån erhöll en häradshövdingssyssa före tjugufem års ålder. Han hade emellertid ej hunnit förrätta mer än ett ting, förrän vice fiskalen Nils Krook för hovrätten anmälde, att han ryktesvis i staden hört om en sällsam dom, fälld av A. (prot. 9 nov. 1693). Ungefär samtidigt erhöll hovrätten på grund av klagomål från allmogen förståndigande att hålla noggrann kontroll och sträng räfst med häradshövdingarna. Följden blev en fiskalisk aktion mot A. för tio särskilda fel uti hans i brottmål fällda domar samt sedermera för ytterligare ett fyrtiotal mindre betydande felaktigheter. Skriftväxlingen mellan fiskalen och A. fördes å båda sidor ej utan hetsighet. Fiskalen anser A. okunnig och hans förklaringar

stundom än värre än de fällda domarna. A. åter försvarar sig med ett visst skarpsinne, som dock ej är fritt från advokatyr. Hovrätten yttrar i sin — ursprungligen än skarpare formulerade — dem, att A. »dels emot lag och processen groveligen felat, dels med straffbart arbitrerande däremot sig förbrutit, dels ock vist sig oförsvarligen vårdslös uti sitt anförtrodde domarämbetes för rättande». Ehuru A. i sina förklaringar ej velat vidgå sina fel, »försvarande med iver och oanständige ord emot fiskalen icke allenast sina förlupne grove felaktigheter, utan ock bestridandes uti många stycken själva lagens och kongl. förordningarnes rätta förstånd och mening», så kunde man dock ej misstänka honom för »passion och våld». Emellertid dömdes han tjänsten förlustig. En undersökning av de domar, A. fällt, giver vid handen, att han, möjligen i ungdomligt övermod, stundom dömt rätt godtyckligt och använt en analogisk lagtillämpning, som verkar absurd. I andra fall torde anledningen till det bestraffade förfarandet hava varit en självständig mening rörande lagens innebörd och i synnerhet frågan, i vilken mån den gamla lagen ändrats genom senare författningar. — Om också avsättning från domarämbete vid denna tid ej var något ovanligt, så torde straffet dock hava gått A. djupt till sinnes, och han lär nu framför allt hava inriktat sin strävan på att återupprätta sin ställning. Han reste utomlands, troligen för studieändamål. I Paris åtnjöt han därvid beskydd av svenske envoyén Palmqvist. Utan tvivel var det också i viss mån för att ådagalägga sin juridiska kapacitet, som han kom på tanken att utgiva en lagkommentar av en art, som särskilt i Tyskland var mycket vanlig men som saknades i Sverige. Den 9 okt. 1701 erhöll han K. privilegium på en kommenterad upplaga av lands- och stadslagen jämte en del andra författningar. Härvid råkade han i konflikt med den bekante Schmedeman, som på grund av äldre privilegier påstod sig ensam äga utgivningsrätten till vissa författningar. A. synes hava måst utelämna det omstridda. I förordet till landslagskommentaren framhåller A. såsom bokens särskilda syfte att påvisa, i vilka avseenden nyare författningar ändrat den gamla lagen, en fråga, vilken ju för honom ägde ett speciellt intresse. Att han för övrigt i åtskilligt insett det berättigade i Svea hovrätts dom, framgår av kommentaren, där han flerstädes (vid ÄB17, TiuvB24,27) citerar denna som stöd för sina anmärkningar. I andra fall åter har han undvikit att giva klart besked om sin åsikt, vare sig han nu helt underlåtit att kommentera eller meddelat synnerligen svävande hänvisningar. — Även A:s efterträdare i

häradshövdingssyslan blev avsatt för tjänstefel, och A. fick sin domsaga åter »i anseende till dess skicklighet och erfarenhet uti de stycker, vilke till en sådan beställning höra». Emellertid var hans lagedition 1705 i det närmaste slutsåld, och han började därför syssla med att överse och förbättra densamma, i detta allmännyttiga arbete understödd genom frihet från vissa ämbetsgöromål. A. sökte vid olika tillfällen befordran till assessorsbeställningar (1715, 1718, 1721) men utan resultat trots hovrättens förord sista gången. Vid landets nya indelning i domsagor 1718 fick han ny häradshövdingfullmakt, men redan följande år tog han avsked, emedan han vore »av den beställningen uttröttad» samt för att erhålla mera tid för sina »laganmärkningar». Denna gång erhöll han i avskedet det vitsord, att han förvaltat sin domsaga »med dess förmäns nöje samt allas goda lovord». 1723 sökte A. lagmanssyslan i Uppland, men då han ingivit sin ansökan för sent, ville han nå sitt mål genom att begära särskild rekommendation hos riksens ständer. De tre ofrälse stånden avlät också skrivelser till KM: t i ämnet, varvid bondeståndet kunde åberopa sig på riksdagsmännen från hans häradshövdingdöme. Men även denna gång avslogs A:s ansökan (3 nov. 1723). — A. torde aldrig hava sökt någon befattning, som skulle medfört förflyttning från Stockholm, där, som han sade, »allena tillgång till publike documenter finnes». I alla ansökningshandlingar anför han som sin särskilda merit arbetet med lagboken. Efter tillstyrkande av kalnslikollegium, som »fann detta verk mycket nyttigt och vackert», erhöll han K. privilegium på sin nya kommentar till landslagen, varmed han, när den 1726 utkom, arbetat i över tjugu år. Genom detta verk har A. skapat sig ett framstående namn i vår rättsvetenskap. Ett oerhört arbete måste hava fordrats för att samla och ordna den mångfald av författningar och stadgar, som A. anför under varje lagrum. Även ur praxis har han hämtat en rik skörd, och knappast något svenskt juridiskt verk giver som detta en bild av sin tids från doktrinen i viss grad frigjorda rättsuppfattning. Även hos A., som ej nöjt sig med att citera utan jämväl framställt egna lagtolkningar, skönjer man väl skarpa reflexer av den tysk-romerska rättsåskådning, som behärskat det föregående seklets teori men det bör besinnas, att denna teori då i ej ringa mån genomtängt t. o. m. underdomstolarnas praxis. A. har i högre grad än sina föregångare sökt stöd för samtidens och sin egen rättsuppfattning i äldre och nyare inhemska författningar. Men just i denna omständighet ligger A:s begränsning. Han tolkar nämligen stundom även äldre författningar

i enlighet med sin tids romerskfärgade åskådning. A. var sålunda en framstående rättslärare men icke en kritisk rättshistoriker. Hans inflytande på rättsvetenskapen har varit betydande. Genom sitt rika källmaterial har han skapat en vid grundval, varpå kommande tiders jurister kunnat bygga sina specialforskningar. Val har denna utgångspunkt någon gång visat sig skev, emedan A. betraktats som auktoritet även för äldre tiders rätt. Men han har likvisst i högsta grad gjort sig förtjänt av eftervärldens tacksamhet genom att klarlägga rättstillståndet under den gamla landslagens sista giltighetstid och alarmerat den bakgrund, mot vilken 1734 års nya lagverk måste betraktas. — Belöningen kom år 1727 i form av adelsbrev, efter A:s ansökan. A. fick härigenom plats i riksdagen och ett nytt verksamhetsfält för sin utmärkta förmåga. Nu träder han fram som den nitiske och framsynte reformvännen, den där utan räddhåga strider för sina åsikter, om han än står ensam. Vid förhandlingarna angående den nya lagbokens antagande kom han att göra sin förnämsta insats. Redan i förordet till sin senare landslagskommentar har han sammanfattat de principer, som han ansåg böra vara vägledande för en lagstiftare. En god lag borde sålunda överensstämma med den naturliga lagen och billigheten. Tillräcklig måste den vara, så att de rättssökandes välfärd ej måtte bero på domarens godtycke, och slutligen borde den undvika vidlyftigheter i rättegången. I enlighet med dessa huvudsynpunkter avfattade A. ett särskilt lagstiftningsprogram i form av ett memorial vid 1731 års riksdag och arbetade även i övrigt för dem med största ihärdighet. Härom vittnar i synnerhet den mångfald anmärkningar, som han i skriftlig form framställde mot lagkommissionens förslag. A:s ändringsprojekt hava ofta föranlett en närmare utveckling av motiven till de lagbud, de gällde, som äger sin stora betydelse, men i riksdagen vunno de föga framgång. Deras mängd var sedan att ett bifall till flertalet skulle hava åstadkommit avsevärda rubbningar i hela lagverket. Genom förslag och uttalanden hade A. särskilt stött sig med det mäktiga adels- och ämbetsmannaintresset. Till sin religiösa åskådning pietist, ådagalade han en iver för denna riktningens intressen i lagfrågor och eljest, som gjorde honom mindre väl anskrivnen även hos prästerna. I mångt och mycket var A. före sin tid. Yngre generationer hava genomfört en stor del av de reformer i lagstiftningen, som han utan framgång förfäktade. — A. ägnade gärna grundliga utredningar åt de lagskipningsfrågor, som då till stort antal kommo under ständernas domvärjo. Hans inflytande

inom riksdagen synes hava tilltagit. Vid 1740—41 års riksdag deltog han med iver i partistriderna, därvid bland annat understödjande hattarnas mot Ryssland riktade politik. I detta ämne ingav han till sekreta utskottet »angående försvarsverkets upprätthållande i Finland» ett memorial, å vilket sedermera antecknats, att det »kallas en testamentarisk disposition av häradshövdingen Abrahamsson». Man torde härav vara berättigad antaga, att memorialet tillerkänts en viss betydelse. Med hänsyn till A:s fördomsfria natur förefaller den uppgiften ej osannolik, att han snart nog i reaktion mot de extrema hattarnas överdrifter dragit sig tillbaka från dem. Någon ytterligare politisk utveckling hann han dock aldrig undergå, då döden under pågående riksdag avbröt hans verksamhet. — Det är redan nämnt, att A. anslöt sig till pietismen. Han tillhörde den konservativa och ganska aristokratiska riktning, som vann spridning inom adeln och det högre borgerskapet och förenade rörelsens religiösa krav och fordran på konventikelfrihet med dogmatisk ortodoxi och kyrklighet. Ett betydande och upplyst uttryck fingo denna riktningens strävanden i den digra volym med påminnelser mot det 1736 tryckta förslaget till kyrkoordning, som A. författade men på grund av Stockholm konsistoriums avstyrkande ej fick trycka (rådsprot. 12 juli 1737). Han synes även ha biträtt förföljda meningsfränder som rådgivare.

A. ligger begraven i S: t Nikolai kyrka i Stockholm.

Tryckta arbeten: Swerikes landz-lagh, effter som hon aff fordom then stormechtige höghborne furste och herre, herr Carl then IX ... är öfwersedd, confirmerat, och åhr 1608 publicerat worden. Nu å nyo utgången och några anmärkningar der till bijfogade. Sthm 1702. 12:o 8 bl., 462 s. Swerikes stadz-lagh, effter then stormechtige, höghborne furstes och herres, herr Gustaff Adolphs . . . befalling utgången af trycket åhr 1618. Nu på nytt . . . uplagd, och någre anmärkningar der till bijfogade. Sthm 1702. 12:o 4 bl., 392 s. + bihang 36 bl., inneh. gemensamt register till lands- och stadslagen. — Swerikes rikjes lands-lag, som af rikjsens råd blef öfwersedd och förbättrat, och af K. Christofer . . . årom efter C. B. 1442 stadfäst, så ock af menige Swerikes rikjes ständer samtyckt, gillat och wedertagen, efter then stormechtige, höghborne furstes och herres, herr Carls then Nijondes . . . nådige befallning, åhr 1608 af trycket vtgången. Nu å nyo andra gången med anmärckningar uplagd. Sthm 1726. 4:o 6 bl., 888 s., 2 bl. (»Orde-register» öwer anmärckningarna utarb. av H. Drysell och utg. särskilt. Sthm 1728. 4:o 5 bl., 370 s., 2 bl.)

Handskrift: Påminnelser wid then til öfwerseende författade kiörkjoordning, som är trykt åhr 1736. (Ex. med A:s namnteckning i Linköpings stiftsbibliotek.)

Källor: Orig. genealogin, Riddarhuset; riksregistr., rådsprot., kanslikoll. prot. och brev (E. XIV), biographic, Gallica (brev till J. Palmqvist), sekreta utskottets akter 1740—41 (utskottshandl. N:o 9), ant i RA; Svea hovrätts prot., registr., dombok 1694, auskultanteder, ansökningshandl., liber causarum 114, RA; Palmskiöldska saml. vol. 330, UB; Sv. riksdags-

akter, Ser. 2:1—2; Sveriges ridd:s och adels riksdagsprot.; Handl. rör. Skandinaviens historia, 34; A. Fryxell, Berättelser ur sv. historien, 32—34, 38; J. A. Posse, Bidrag till sv. lagstiftningens historia (1850); W. Sjögren, Förarbetena till Sveriges rikets lag 1686—1736, 8 (1909); P. A. Östergren, Till historien om 1734 års lagreform (1902).

C. W. U. KUYLENSTIERNA.

Abrahamus Andreæ Angermannus, skolmästare i Stockholm, sedermera ärkebiskop i Uppsala, föddes, såsom namnet angiver, i Ångermanland och var enligt uppgift bondson. Födelseåret är obekant, men då han själv en gång uppgiver, att Olaus Petri tagit hand om hans tidiga barndom, var han måhända född omkr. 1540. Han gick till en början i Gävle skola och studerade på 1560-talet vid Restocks universitet, där han blev magister. När han återkom till Sverige, är ovisst, men redan för 28 dec. 1568 finns i ett förläningsregister ett underhållsbrev antecknat för mäster Abraham, skolmästare i Stockholm. Där uppträdde han även som predikant. Utom underhåll i spannmål hade han Brännkyrka prästgård med ett kyrkohemman sig anslagen. Han gifte sig, obekant när, med Magdalena, en dotter till ärkebiskop Laurentius Petri Nericius och blev därigenom svåger till ärkebiskoparna Laurentius Petri Gotus och Andreas Laurentii, gifta efter varandra med systemn Margareta, samt med Uppsalaprofessorn Olaus Jonæ Luth, gift med systemn Kristina i hennes andra gifte.

Enligt vitsord från katolskt håll var mäster Abraham högt uppburen av hovmän, borgare och den studerande ungdomen. Men då det tillägges, att detta berodde därpå, att han i sina predikningar ej bestraffade menighetens synder utan snarare gav lösa tyglar åt allsköns laster och i skolan ej höll lärjungarna till studier utan tillät dem dricka, föra oväsen och leva i självsvald, är vittnesbördet måhända icke ojävigt, helst det tillägges, att mäster Abraham och kyrkoherden i Stockholm Olaus Petri Medelpadius ansågos som tvenne den luterska religionens stödjepelare, vilkas omdöme andra gärna följde. Från protestantiskt håll har man om hans predikan endast ett enstaka vittnesbörd (se Linköpings biblioteks handl. 2, s. 281). Får man döma av hans senare skrifter, har han haft en flödande men något grov vältalighet, kryddad med fyndiga, ej sällan burleska eller drastiska vändningar och ordbildningar, med mer eller mindre lyckade kvickheter och med uttryck, hämtade ur folkspråket. Han saknade icke lärdom men väl den djupare bildningens förfining och torde allt framgent fört med sig något av bonden.

Mäster Abraham hade icke många år utövat sin verksamhet som lärare och predikant, när Johan III, biträdd av sekreterare